

ИЗ НАШЕ ЗАОСТАВШТИНЕ: ПИСЦИ И КЊИГЕ

На размеђи XX и XXI века у темишварској србистици је учињен знатан корак у валоризацији српске заоставштине настале код Срба на данашњој територији Румуније. Валоризирани су писци и рукописне и штампане књиге из наше прошлости било прерано заборављене, било извесно време пређутане. Аутори тих рукописних и штампаних књига су Срби са савремене територије Румуније, искључиво из Баната и Ердеља, а и они рођени ван ове територије у доба Аустро-Угарске и службено постављени у овдашње српске институције, а неки од њих остали у њима и после поделе Баната 1918. године и постали румунски грађани. Ова је валоризација извршена у облику монографија, превода и приређених издања. Посебно су њој допринели Стеван Бугарски и Љубомир Степанов.

Кључне речи: аутор, биографија, заоставштина, књига, књижевни рад, лист, монографија, приређивач, рукопис, спис.

1. Монографије

На почетку прве деценије XXI века Љубомир Степанов је објавио монографију *Милан Николић (1888–1969). Живот и дело* [Темишвар 2003] посвећену кетфељском свештенику, наставнику и лексикографу. Рођен у селу Кнезу недалеко од Темишвара, Милан Николић је у међуратном добу био један од угледних Срба у румунском Банату. Отпочео је своју свештеничку каријеру у родном Кнезу и наставио и завршио у парохији у Кетфељу.

Милан Николић је 1921. године основао у кетфељској парохији прву српску приватну нижу гимназију познату под називом „четвороразредна српска нижа приватна гимназија Милана Николића у Кетфељу“, која је била једина српска нижа гимназија код Срба у румунском делу Баната све до 1934. године, када је на основу *Конвенције о уређењу мањинских школа у Банату* потписане Румунијом и Југославијом била основана Српска секција ниже гимназије при темишварском државном лицеју „Константин Дијаконновић Лога“. Између 1921. и 1934. године ову је гимназију похађало преко 140 ђака из свих крајева румунског Баната. Као признање, његови бивши ученици подигли су му над гробом споменик са следећим уклесаним текстом: „Протојереју Милану Николићу, благодарни бивши ђаци“.

¹ jiva.milin@yahoo.com

Кетфељски прота Милан Николић је аутор првог *Српско-румунског речника* који је био штампан 1935. године у штампарији Леополда Видера у Темишвару. Речник садржи око 12 000 српских речи „протумачене” на румунском са око 15 000 речи. Овај су речник користили како полазници приватне ниже гимназије Милана Николића, тако и професори из Југославије који су предавали у српској нижој и вишој гимназији при лицеју „Константин Дијаконовић Лога“ у Темишвару. О овој монографији је Благоје Чоботин писао овако: „Љубомир Степанов је отргао забораву један светао лик наше српске историје и подарио му је место у Пантеону Великана српства у Румунији ... Ово је, у ствари, летопис једног времена, нас Срба, нашег рођења, умирања и нестанка. Историја је српске цркве и српске школе у првој половини прошлог века, на овим просторима“ [Чоботин, 2004: 20].

У првој половини XX века један од најугледнијих Срба на данашњој територији Румуније је био прота Епархије темишварске Слободан Костић (1884–1956). По рукоположењу он је био постављен за администратора парохије у Малом Бечкереку (1907), затим администратора у Темишвару-Мехали (1909), где је био изабран и за пароха, а касније и за пароха у Темишвару-Граду (1928), дужност коју је обављао све до пензионисања (1947). У току Првог светског рата био је мобилисан као војни свештеник при Окружном заповедништву ваљевском (1916-1918). Нама је прота Костић заслужен за оновремено битне одлуке спроведене у овдашњи верски и световни живот. Он је активно учествовао у акцији отварања у Темишвару Српске секције ниже гимназије (1934) и Српске секције више гимназије (1943) при лицеју „Константин Дијаконовић Лога“; отворио је у црквеним зградама у Темишвару интернате с мензом; побринуо се за обезбеђење учитељског кадра из Југославије за српске и хрватске школе; после распада Аустро-Угарске је остао у Румунији и примио румунско држављанство; био је главни уредник часописа „Гласник“ од првог до последњег броја (1921–1924). Прота Слободан Костић је био и књижевник у најширем смислу те речи. Његов је књижевни рад био прећутан више од пола века. Пуно података о овом раду нам даје Стеван Бугарски у монографији *Књижевни рад проте Слободана Костића* [Темишвар 2006]. „У оскудној доратној књижевности Срба у Румунији – пише аутор у монографији – он је био међу највреднијим, најплоднијим и најбољим посленицима: објавио је низ занимљивих написа у периодици, у земљи и у иностранству, а неки од њих је у истом или дорађеном облику и посебно штампано као књиге” (Бугарски, 2006: 57). Следеће књиге и друге списе проте Слободана Костића аутор је у монографији представио, проанализирао и на крају погледао „са временског одстојања“: *Српска црква у округу ваљевском за време окупације 1915–1918. године. Прилог историји православне српске Епархије шабачке* [Темишвар 1925]; *Звона православне српске цркве у Темишвару-Мехали. Прилог монографији православне српске парохије мехалске* [Темишвар 1924]; *Грбови епископа и*

грађана трмишварских у православном српском саборном храму темишварском 1757–1838. Прилози монографији Епархије темишварске и парохије темишварско-градске [Темишвар 1938]; Шематизам православне српске Епархије темишварске у Краљевини Румунији за 1924. годину [Темишвар 1925]; Обнова православног српског манастира Кусића у Румунији 1930. [Темишвар 1930]; Српска црква и школа у Румунији 1930. године [Темишвар 1931]; Статистички преглед православне српске Епархије темишварске за 1932. годину [Темишвар 1932]; и Срби у румунском Банату. Историјски, бројни, економско-привредни преглед 1940. године [Темишвар 1940]. Монографија Стевана Бугарског почиње поглављем *Личност Проте Костића* и завршава се поглављима *Библиографија радова Проте Костића* и *Прилози*. У њеном *Приступу* Миодраг Милин пише овако: „Прота Слободан Костић је упорно настојао да остане када су сви његови, угледни и одабрани, одлазили. Управо у томе је његова историјска заслуга: остао је као изворно и веродостојно сведочанство о тужном времену губљења илузија, о времену егзистенцијалног трзаја који је гушио пориве неометаног живота српскога мањинског бића“.

За обележавање 150. годишњице упокојења Димитрија П. Тирола (1793–1857), књижевника, историчара, географа, језикословца, издавача и уредника алманаха и календара Стеван Бугарски и Љубомир Степанов су објавили монографију *Димитрије Тирол. Живот и дела* [Темишвар 2007].

„Циљ ове књиге – пишу аутори у *Приступу* – јесте да, ма и најскромније, обележи годишњицу оживљавањем успомене на великог радника, многоструког прегаоца, пожртвованог учесника у стварању српске модерне књижевности и културе, човека који се за живота није овенчао славом, а по смрти је, пребрзо и за предуго време, у свом Банату предат заборава; циљ јој је да име Димитрија П. Тирола, записано у основама српске културне историје, истакне и у вези с његовим родним Чаковом, и с Темишваром, где је провео највећи део живота“ (Бугарски, Степанов 2007: 5).

И стварно, наши савременици мало знају о животу и делатности банаћанина Димитрија П. Тирола, човека који је у своје време толико учинио за српску културу и књижевност и посебно код Срба у румунском делу Баната. Иако је привремено боравио у Београду и у Земуну, његов је најдужи боравак ипак био у Темишвару. Иако је кућу у Темишвару-Граду, у темишварском кварту Фабрика и у предграђу Мајуреви (Елисабетин). У овој последњој су извесно време боравили Вук Карацић и његова супруга Ана. За Вука Карацића је у овом делу Баната Димитрије П. Тирол сакупљао пренумерације (претплате) на Вукове књиге, слао му је одавде шокачке народне песме из Рекаша и бугарске из Винге и Бешенове, овде је превео на немачки Вукову *Српску граматiku*. У тридесетим годинама XIX века, када се породични пар Димитрије П. Тирол и супруга му Христина настанили у Београду, били су васпитачи породице Јеврема Обреновића. Споменимо да је

у Темишвару Димитрије П. Торол издавао „Банатски алманах“ (1927, 1928, 1929), у Београду уређивао „Уранију“ (1837, 1838) и поново у Темишвару „Тамишварски календар“ (1854, 1855). У Темишвару је основао *Друштво љубитеља књижевности српског* (1827) и *Друштво Читалишта фабричког* (1851). Када је 1851. године у Пијаристичкој гимназији била основана Катедра српског језика, он је на тој катедри био професор српског језика и књижевности, а истовремено је обављао и дужност директора српских школа у Темишвару. Поред наведених података, има у овој монографији и много других који допуњују наша знања о Димитрију П. Тиролу, нажалост, рано заборављеном Банаћанину. У осврту на ову монографију М. Милин пише овако: „Замисао књиге јесте описна, монографска, с првобитном намером да се што више грађе и података, расутих по недоступним и тешко доступним периодицима и фондовима старе и ретке књиге у великим библиотекама, сабере и стави на увид, као изазов истраживачима из свих домена у којима је Димитрије П. Тирол оставио трага“ [Милин, 2007: 15].

2. Преводи

У последњој деценији прошлога века увидео је светлост дана летописни спис грофа Ђорђа Бранковића *Хроника Словена Илирика, Горње Мезије и Доње Мезије* [Нови Сад 1994]. *Хронику* је превео са румунског језика и припремио њено издање Стеван Бугарски, а уводну студију написала Јелка Ређеп. Аутор *Хронике* гроф Ђорђе Бранковић (1645–1711), дипломата, историчар и писац, као и његов старији брат Сава II Бранковић, ердељски митрополит у Алба Јулији (1656–1680) најзапаженији су представници породице јенопољских Бранковића. Гроф Ђорђе Бранковић је био велики ерудита и полиглот. Говорио је српски, румунски, маџарски, турски, латински, грчки, руски, бугарски, немачки и талијански. Протеран 1680. године из Ердеља, он је нашао уточиште на двору влашког владара Шербана Камтакузина (1678–1688) у Букурешту. Ту је он између 1684. и 1688. године написао на ондашњем влашком језику кратку хронику насловљену *Cronica Slovenilor Iliricului, Mysii cei din Sus și din Jos Mysii*. Ауторов аутограф се није сачувао, али су позната 10 преписа из XVIII века. У румунској историографији су позната три издања ове *Хронике*: 1893, 1917. и 1987. године. Како се дошло до превода ове *Хронике* на српски језик Стеван Бугарски (2007: 14) пише у *Приступу*: „Књига ми је дошла у руке током израде Завичајне библиографије Срба из Румуније, па сам био побуђен да је унесем у шири оптицај српске културе, којој – по аутору и садржини – припада, независно од чињенице да је – по језику и опет по садржини – нераздвојни део румунске културе“. *Хроника* садржи укратко библијску историју од Потопа до Вавилонске куле, податке о царевима, догађаје из југо-источне Европе, посебно о Срби-

ма и Румунима од њиховог порекла до 1686. године. Тексту *Хронике* (стр. 17–63) претходе *Увод* и *Приступ*, а следе за њом *Додатак*, *Избор мишљења и оцена* и *Азбучни преглед имена и назива*. Споменимо на крају овог приказа да летописни списи *Хроника Словена Илирика*, *Горње Мезије* и *Доње Мезије* (44 странице) и *Хронике славеносрпске* (1681 страница), у пет књига, чине књижевну заоставштину грофа Ђорђа Бранковића.

3. Приређена издања

Поводом обележавања сто педесетогодишњице упокојења правника, политичара, писца и добротвора Саве Текелије (1761–1842), Стеван Бугарски је приредио књигу *Дневник Саве Текелије бесмртног благодетеља народа српског вођен у Бечу 1795–1797* [Нови Сад 1992]. Сава Текелија је изданак арадске племићке породице Поповић-Текелија, и био је у своје време знаменита личност у политичком и културном животу Срба у Угарској: први Србин доктор права, подбележник Чанадске жупаније, посланик у Угарском сабору за Чанадску жупанију, секретар при Угарској дворној канцеларији у Бечу и доживотни председник Матице српске. Споменућемо овде и две његове задужбине: Фонд за школовање арадских Срба омладинаца и Заведеније за смештање Срба струдената (потоњи Текелијанум). Поред наведеног *Дневника*, привлаче пажњу и његове књиге

Грађа или материјал за описаније живота мога и Једнога Арађанина начертаније Основанија за обученије сербске дјеце, у Араду урједити умјејушча, Арадском обштеству поднешено. Текст *Дневника* у овој књизи је приређен према рукопису који се све до данас чува у Библиотеци Православне српске епархије у Темишвару. Каже се да је рукопис био пренесен из Арада у Темишвар негде на почетку XX века. Рукопис није потпун. Од потпуног текста за који приређивач сматра да је могао имати бар 70 табака сачували су се само табаци под бројем 30–47. А то значи да га је Сава Текелија могао водити у Бечу од 1792. године, када је био наименован за секретара при Угарској дворној канцеларији, па све до 1798. године, када је поднео оставку са те дужности. „Језик *Дневника* – пише приређивач – јесте српски језик наше учене средине XVIII века. Његова топка је у основи српска. Аутор мисли на српском, матарњем језику и лако се њиме изражава; само је свој речник, као и други његови савремени, нешто из помодарства нешто и из потребе, начичкао црквенословенским и руским речима“ (Бугарски 1992: 6). У *Приступу* нам приређивач даје податке о рукопису и о његовом аутору, а у *Додатку* доноси одломке из других Текелијиних књига, напомене и објашњења, белешке о политичким и административним установама, белешке о личностима и речник страних и ређе употребљених речи. И, на крају, ево што пише Борислав Крстић Велимиров о овом *Дневнику*: „Поштујући Павићеву периодизацију, *Дневник Саве Текелије вођен у Бечу 1795–1797*. спада

у српски класицизам. Не само што се временски уоквирује у тај период, већ и по особинама аутора и његовог текста“ [Крстић, 1992: 2].

На самом крају XX века, 2.000. године, залагањем Стевана Бугарског се појавила у другом издању књижица Јоце Огњановића *План и сан цара Вилхелма и Фрање Јосифа од Беча цесара* [Нови Сад АМБ Графика]. На доњем делу насловне странице аутор наводи „написао Јоца огњановић, земљоделац, добровољац из Америке, становник Српског Семартона“. Књигу је штампала у првом издању „Графика“ у Новом Саду највероватније 1924. године. Аутор је из овог издања донео у Семартон само неколико примерака. Стеван Бугарски нам каже да је 1980. године пронашао у румунском делу Баната једва два оштећена примерка: један у Семартону, други у Кетфелју. На срећу, затекао је он једини потпуни примерак у Градској народној библиотеци у Зрењанину, који му је послужио за њено штампање у новом издању. О аутору Јоци Огњановићу (1886–1965) знамо да потиче из семартонске породице Огњанов. Почетком двадесетог века он је отишао у Америку, где га је затекао Први светски рат. Из Америке је дошао као добровољац да се бори за Србију. Након рата је живео неко време у Великом Бечкерекy, па се касније вратио у Семартон где је остао до смрти. Семартонски интелектуалци су знали о њему и његовом спеву о рату. Када су 1964. године семартонски писци основали књижевни кружок „Доситеј Обрадовић“ и звали га да буде почасни члан кружока, он им је одговорио: „Шта сам имао да кажем ја сам казао“. Књижица Јоце Огњановића је спев „тужне песме од Европског рата“, који садржи 3524 стиха у облику народног десетерца са преовладајућом парном римом. Стеван Бугарски је ово ауторово животно дело окарактерисао овако: „Невелика књига формата шеснаестине описује бурне догађаје од 1914. до 1918. године, и то хронолошки, а из европске перспективе: узроке рата, постепено увлачење све више држава у рат, ратне савезе, тајне договоре на врху, војне операције зараћених страна, албанску голготу србијанске војске, Октобарску револуцију у Русији, Солунски фронт, распадање Аустро-Угарске и пад Немачког царства“ [Бугарски, 2007: 146].

На почетку XXI века Љубомир Степанов је приредио књигу Мирона (Ненадовића) *Изабрани списи* [Темишвар 2004] са којом би, према његовом мишљењу, могла започети нова серија издања наслова *Из наше заоставштине*. Књига јеромонаха, свештеника и писца Мирона (Ненадовића) има три поглавља: *Приступ, Стихови и Прозни састави*. Њен аутор је у првој половини прошлога века писао песме, оде и прозне саставе које је објављивао у темишварским гласилима „Гласник“, „Темишварски весник“ и у сомборској „Духовној стражи“. Не одликују се његови књижевни радови великом оригиналношћу и нарочитом уметничком обрадом. „Избор из стваралаштва Мирона (Ненадовића) – пише приређивач књиге – има за циљ да илуструје књижевно стваралаштво на овим просторима у међуратном периоду. Свакако да Мирон (Ненасовић) није књижевник из прве вредносне

групе, али је један од овдашњих књижевника са најбогатијим опусом“ (Степанов 2004: 18).

На бази двојезичне путописне књиге Андреја Петковића *Поклоњење Гробу Господњем 1734/ Închinare la Mormântul Domnului 1734* [Темишвар 2008], коју је приредио Стеван Бугарски, стојао је рукописни путопис настао из пера хаџије Андреја Петковића након његовог поклоничког путовања у Свету земљу 1734. године. Тај је рукопис некада припадао банатском скупљачу старине и уметничких предмета Жигмонду Ормошу (1813–1894), овај га је поклатио Банатском музеју у Темишвару, а одавде је он доспео у Тимишкун жупанијску управу Националног архива Румуније. Полазећи од неких језичких особина, приређивач претпоставља да је његов аутор пореклом из Војводине, а можда и из Баната. Ова двојезична књига има следећу структуру: *Пролог/ Prolog; Поклонение Гробу Господну* (Рукопис и његов препис транскрипцијом); *Поклоњење гробу Господњем* (Препис на савремени српски језик); *Închinare la Mormântul Domnului* (Превод на румунски језик); *Картографски прилози/ Anexa cartografice* и *Епизод/ Epilog*. Да само још кажемо да у *Прологу* приређивач приказује садржину, објашњава значај и историју хаџилука, описује рукопис, даје нам податке о транслитерацији текста и др. Двадесет четири листа факсимила у природној величини унесена у књигу чине палеографску грађу коју је Стеван Бугарски минуциозно обрадио. Подаци из ове књиге коришћени су за нове студије и чланке: Ирена Р. Цветковић Теофиловић, *Изрази за мере у путопису Андреја Петковића из 1734. године*, „Исходишта“, 1, 2015, стр. 479–487 и *О турцизмима у путопису Андреја Петковића из 1734. године*, „Исходишта“, 2, 2016, стр. 251–263; Надежда Д. Јовић, *О језику путописа Поклоњеније Гробу Господњу (1734) Андреја Петковића*, Ниш, Центар за црквене студије 2017.

У исто време нам је привукла пажњу и друга двојезична књига, овога пута малог формата, *Кратка повест о општежителном манастиру Златици/ Scurtă istorisire despre mănăstirea chinovială Zlatița* [Нови Сад 2008], без ознаке ауторства. Ово је и најстарија монографија посвећена једном од многобројних српских манастира. Потпуни наслов ове монографије сведене на десет страница у преводу на савремени српски језик је следећи: „*Кратка повест о општежителном манастиру Златици који се налази у влашко-илирској регименти; о његовом зачетку и о догађајима од 1225. све до 1797. године*. Одштампана трошком благороднога господина Константина Спајића, житеља вршачког и сенатора. У Будиму. Словима Краљевскога универзитета пештанског 1798“. Ова *Кратка повест* представљена је у фототипском издању на првим страницама књиге. За њом следе преводи на савремени српски језик и на румунски језик и завршава се поговором и издавачком касетом. Из ових двеју последњих дознајемо да аутор *Кратке повести* је архимандрит Викентије (Љуштина) (Димитрије Руварац) и да је издање приредио Стеван Бугарски.

Из наше међуратне заоставштине је књига Душана Крстића *Поглед с Локве. Објављени списи и рукописна заоставштина* [Темишвар 2008], коју је такође Стеван Бугарски приредио. „Написи Душана Крстића – пише приређивач – не спадају у белетристику, то су мале студије из нашега народног живота; због тога и јесу занимљиви, и намерио сам да их све пренесем из тешко доступне предратне српске периодике“ [Бугарски 2008: 7]. Душан Крстић (1897–1986), природно обдарени земљорадник, неко време и чиновник на Поштанском уреду у Бделобрешки, у раздобљу 1934/35, 1944. и 1946. године објављивао је своје списе у „Темишварском веснику“. Написе из овога листа и неке не објављене рукописе приређивач је унео у ову књигу и груписао их је овако: *Клисуре на свом старом месту, а у новом положају: Клиурска потреба ... за потребом; Колико српски лист кошта, а колико вреди; Сви ми још миришемо на бразду и на опанак; Надмудривање о кризи; Старији као (добар и лош) пример млађима; Између два рата и два мира*. Треба још рећи да списима претходи приређивачев увод *О овој књизи, Родословље Душана Крстића и Предословље*. „Прилози Душана Крстића – пише Божидар Панић – истичу се аналитичким и критичким прилазом многобројним крупним проблемима житеља Клисуре и Пољадије насталим у новим политичким околностима створеним после Првог светског рата“ [Панић, 2008: 7].

Књига Радивоја Фенлачког *Живот кроз казивања* [Темишвар 2010] чији је приређивач Стеван Бугарски садржи меморијалистичке и политичке написе које је њен аутор објављивао у листовима „Темишварски весник“ и „Правда“. Из животописа Радивоја Фенлачког (1896–1964) доносимо следеће податке: аустроугарски официр у Првом светском рату, заробљеник у Русији и борац Прве српске добровољачке дивизије у Добруци (1915–1917), учитељ, свештеник и епархијски референт (1919–1944), државни школски инспектор за српске школе и генерални школски државни инспектор (1946–1950), политички затвореник (1950–1954), са обавезним боравком у Барагану (1954/55) и наставник у Темишвару (1955/56). Књижевна заоставштина Радивоја Фенлачког је не велика. Њу је приређивач књиге груписао овако: *Пре 22 године. Из ратних бележака; Белешке из војног затвора и Политички политички списи*. На крају књиге је и *Библиографија Радивоја Фенлачког*. Банатски Срби га знају као аутора школских уџбеника и меморијалистичког писца.

За обележавање стогодишњице упокојења проте Николе Николића (1827–1911), Стеван Бугарски и Љубомир Степанов су из његове заоставштине сакупили доступну њима грађу и приредили му књигу *Сабрани списи* [Темишвар 2012], штампану са малим закашњењем. Рођен у Кнезу, са основном школом у родном селу, гимназијом у Темишвару (1841–1847) и Богословијом у Вршцу (1847–1851), Никола Николић је пастирствовао у свом родном Кнезу пуне друге половине XIX века (1851–1901): учитељ и

Ѓакон (1851–1853), презбитер и капелан (1854–1859), свештеник и администратор (1859–1868) и парох (1868–1901). Два историјска догађаја су се одиграла за време његовог пастирствовања: била је укинута провинција Војводство Србије и Тамишки Банат (1861) и почела је јерархијска подела у Карловачкој митрополији (1864). Ова последња је условила и деобу кнешке црквене општине, која се завршила тек 1888. године. Том приликом су Срби остали у мањини, па су себи саградили нову цркву и осветили је 1889. године. Ваља још само рећи да је прота Никола Николић био члан Матице српске, учествовао је 1890. године као депутат на Црквено-народном сабору у Сремским Карловцима. Књижевна делатност проте Николе Николића се углавном одвијала између 1847. и 1856. године и спорадично касније. Отпочела је она песмом *Доба је* (1847) и завршила се беседом *О иншталацији* (1869). Писао је он чланке о књижевности и о језику (*О нашим списатељима и књигама*, *Србски језик и правопис*); кратке друштвено-историјске студије (*Хусити*, *О преливању србског народа*); хумористичко-сатиричне саставе (*Ораси*, *Покривала*, *Месојеђе*); песме (*Бојна песма*, *Србству*, *Србском роду на ново лето*); епиграме (*Надписи*); ситне прилоге (*Особити рачун*, *Слова*). Иако је његов Кнез био надомак Темишвару, он је мање сарађивао у темишварским гласилима него у онима у Београду, Бечу, Будиму, Земуну и Новом Саду. Приређивачи су груписали његове књижевне радове овако: *О српској књижевности и српском језику*; *Друштвено-историјски написи*; *Милобруре*; *Песме*; *Епиграми*; *Ситни прилози*; *Преводи* и *Конац дело краси*. Саставили су *Библиографију радова проте Николића и Додатак*.

Књига Еустахије Арсић *Полезна размишљања* [Темишвар 2013] била је приређена приликом обележавањем 170. годишњице упокојења њеног аутора. Књигу је приредио и њене радове превео са српскословенског на савремени српски језик Стеван Бугарски. Еустахија Арсић (1776–1843), прва списатељица нове српске књижевности, рођена у Иригу и удата и настањена у Араду, је живела и писала на периферији српског језичког подручја у преломно доба српског језика и српске књижевности. У приређивачевом *Приступу* има пуно података из нама мање познате Еустахијине биографије. Њено књижевно стваралаштво није обимно, може се рећи да је чак и скромно. То су две монографске публикације и један прозни текст: *Совети матерниј* [Материњски савет], Пешта 1814, *Полезнаја размишленија о четирех годишних временех* [Полезна размишљања о четири годишња доба], Пешта, 1816 и *Морална поученија*, у часопису „Србски летопис”, 1829, књига 19. Из тих књига је Стеван Бугарски изабарао радове Еустахије Арсић, превео их са славеносрпског на савремени српски језик и укључио у ову књигу. „У време када ће се за Вуком Караџићем повести омладина, – пише Стеван Бугарски – Еустахија је пристала уз старији нараштај књижевних стваралаца, у првом реду уз Доситеја. Зато, ако се нова српска књижевност условно дефинише као настала после гашења средњовековне, онда

Еустахија, и по интересовањима, и по узорима, и по садржини, и по стилу, и по језику, припада старијем нараштају у новој књижевности“ (Бугарски, 2013: 13).

Литература

- Бугарски, 2007: С. Бугарски, *Завичајна књижевност Срба из Румуније 1918–1947*, Темишвар.
- Крстић, 1992: Б. Крстић Велимиров, *Скривени (најзад откривени) драгуљ српског класицизма*, „Књижевни живот“, XXXVI, бр. 4(91). Види и Борислав Крстић 2017: Д. Крстић, *Математичар, педагог, есејиста*, Темишвар 2017, стр. 200–204.
- Милин, 2007: М. Милин, *Књига више него подсетник*, „Књижевни живот“, LI, бр. 4 (148).
- Панић, 2008: Б. Панић, *Аналитички и критички прилаз нашој прошлости*, „Књижевни живот“, LIII, бр. 4(152).
- Чоботин, 2004: Б. Чоботин, *Милан Николић – живот и дело*, „Наша реч“, XV, бр. 757.

Жива Ђ. Милин

ИЗ НАШЕГО ЛИТЕРАТУРНОГО НАСЛЕДИЈА

Резюме

В работе автор пишет о валоризации сербского культурного наследия, наставшего на сегодняшней румынской территории. Сегодня нашим современникам доступны авторы и книги с былых времен, либо рано забыты, либо несколько времени были не высказаны. Авторы этих книг не только писатели рожденные в здешней сербской среде, но и те рожденные зарубежом, а реализованы на сегодняшнем румынском пространстве. Это монографии, переводы, книги под редакцией и др.

Кључеве слова: автор, биографија, наслеђе, литературно произведение, журнал, монографија, редактор, рукопис.